

Karkó Ádám

A csepp

A feltaláló című filmről

„lesz a vesztett ügynek bolondja
világra a gondot kibontja
lesz idő ami sose felejt
mert kéz is lesz ami írjon röhejt
s kint az országos panaszkönyvbe”
[Nagy László: *Elhúllt bolondok nyomán*]

2020. februárjában mutatták be először Gyöngyössy Bence rendezésében *A feltaláló* című magyar filmet. A film középpontjában Béres József élete és munkássága áll, valamint a Béres-csepp kifejlesztése és a szocialista hatalom ellen való küzdelem. Bár az elmúlt évek filmkísérletei közül nem a legmeggyőzőbb alkotás, mégis elmondható, hogy tisztelettel állít emléket az idén 100 éve született Dr. Béres Józsefnek.

Gyöngyössy Bence filmrendező, filmproducer és operatőrként ismert. 2019-ben Balázs Béla-díjat kapott, Oscar-díjra is jelölték. Nevét ismerhetjük az *Egy bolond százat csinál*, az *Egy szoknya, egy nadrág* vagy a *Papírkutyák* című filmekből.

Az alapkoncepció természetesen adott volt a Béres-film elkészítéséhez. Bár nem jelenik meg az első képkockákon, hogy „igaz történet alapján”, a film végén természetesen feliratokkal megjelenik, hogy tulajdonképpen ez megtörtént, higgyük el, tényleg igaz. Ennek kétféle eredménye lehet: elsősorban nem értjük, ha nem tudjuk, hogy ki is az a Béres József, ha még sosem jártunk utána, hogy azonos a Béres-csepp feltalálójával, akkor nagyjából egy órán át (2 órás filmről beszélünk) csak úszunk az éterben és hallgatjuk, nézzük, figyeljük, mi sül ki belőle. A másik eredmény kevésbé türelmes: szimplán kiszállunk a cyber-térből, leállítjuk a filmet vagy kimegyünk a moziajtón, és azt mondjuk, hogy erre kár volt pénzt adni. Nehéz kérdés, hogy valóban érdemes-e pénzt adni rá, mert filmként, ahogy korábban megjegyeztem, nem dönt csúcsokat, sőt, a közelében sincs, ám ha némi türelemmel és kitartással bírunk, akkor megtudjuk, hogy miről is van szó, és a film magával ránt, elérzékenyülve várhatjuk a végét. Ez utóbbit ajánlom, mert a befejezés nagyon kedves és érzelemdús.

Igyekszem a film kulcsmozzanatait megragadni, hogy értsük, miért érdemes megnézni a filmet, vagy épp miért ne nézzük meg. Ez a kettősség erős ebben a pillanatban bennem is.

A film elején monologizálva sejthetjük, hogy a főhős élete körül fog forogni a komplett film, tehát alapvetően egy életrajzi jellegű filmbe kezdünk bele. A kisfiú fát ültet,

aminek az az eredménye, hogy agrármérnök lesz. Szóval még semmi sincs későn, bárki lehet agrármérnök, ha fát ültet. Ezeknek a képsoroknak a feelingje abszolút megegyezik reklámmal, ahol pl. szüretelni készülnek az emberek, alatta kedves, örömteli, barátságos zene szól, és mindenki boldogan, hát, dolgozik. Nézzük úgy, hogy nem tudjuk még, kiről van szó, a fiatal ember felnő, összeházasodik egy lánnyal 1947-ben. A beszélő hangja egy idős, tapasztalt úr, aki, sejtethető, hogy ez a fiatal ember idős emberként. Valóban. Valahol az 1970-es évek elején járhatunk, de ezt is csak következtetni tudjuk, nem konkrét, egyébként jelentéktelen is még a film elején. Hogy térben is elhelyezzük magunkat, menjünk el Kisvárdáig. A lényeg, hogy az elmúlt évekhez hasonlóan ez a film sem áll ki abból a sorból, ahogy a szocialista hatalommal kapcsolatos történeteket feldolgozza, ami egyébként nem baj, de itt soknak tűnik. A problémákról beszélni kell, bár a probléma ebben a filmben megbicsaklik a trónusán, ettől még a film a problémára épül.

Természetesen nem mehetünk el mellett sem, hogy volt közben egy '56 is. A film visszaemlékezik erre a szegmensre. Béres József (Gáspár Tibor), a főhősünk megvéd egy kommunistát a lázadó tömegetől, és szembekerül az egyik fiatal emberrel, aki a film idejében már a párt egyik felsőbb elvtársa.

„Az élet mindig utat tör magának.” –

mondja Béres a filmben. Hasonló hangvételi és didaktikai célzatú mondatok hagyják el a szereplők száját, amitől a film színesedik, a néző hátán pedig vagy jó vagy rossz értelem-ben, de feláll a szőr.

A bonyodalom akkor kezdődik igazán, amikor kiderül, hogy húga (Für Anikó) agy-tumoros lett, ennek hallatán Béres elmegy a Tiszához emlékezni. „Ha segíteni tudsz másoknak, azt megtenni kötelességed.” – mondja a gyerekkori Béres Józsefnek az anyja, miután kimentette a hűgát a Tiszából.

Az idős agrármérnök a pártlaboratóriumi munkahelyén elkezdi kísérletezni, „feltalálni” egy ellenszert, hogy megmentse újra a hűgát, és addig nem nyugszik, míg valóban be nem bizonyosodik, hogy működnek a kísérletei. A feltaláló felettese időközben meghal, és egy keményvágású kommunisztát (Hatházi András) neveznek ki Kisvárdára, hogy ellenőrizze Béres Józsefet. Egy szóváltásukkor Béres ezt mondja neki: „Én majd akkor leszek az elvtársa, ha társ lesz az elveimben.” Kérdéses, hogy ez illetéknépp hangzott-e el, mert ez a mondat így röhejesen hat, egy szójáték, aminek nincs helye ebben a filmben.

Cseppjei sikereket érnek el, sokan látogatnak el a házához, hogy segítsen rajtuk. Jugoszláv turisták is utaznak Kisvárdára, hogy találkozzanak a feltalálóval. Ám a párt ezt rossz szemmel nézi, megbélyegzik, kuruzslással vádolják, és feljelentik az ügyészségen Bérest (1972).

Ekkor kerül a képbe a méltán híres költő, a Kossuth-díjas Nagy László (Trill Zsolt). „Őn nem egyszerűen egy feltaláló. Őn egy szimbólum.” – mondja az áhítattal telt, átszellemült költő. Az elkövetkező időkben lejárató újságcikkek indulnak Béres ellen, Nagy László így vigasztalja: „Nyugodj meg, Jóska, mert írtam neked egy verset.” Ez viccesen hangzik, de azt hiszem, ezt a pillanatot kell megvárnia a nézőnek, mert itt kezdődik az érzelemdús életkép. Nem hatásvadászatról van szó, legalábbis én nem annak éreztem a filmben, mert egészen addig nem történik semmi nagy dolog, és ez örömmel töltött el.

Perbe fogják Bérest, megírják ellene a forgatókönyvet, akit lehet, beavatnak, azért, hogy börtönbe kerüljön, de érdekes módon a művészek kiállnak a feltaláló mellett. Nagy László azzal fenyegeti meg a párttitkárt, hogy visszaadja a Kossuth-díjat, ami természetesen a szocialista hatalomnak nagy érvágás lett volna. Acél elvtárs megtudja, hogy Déry Tibor, Ratkó József, Örkény István, Nagy László és megannyi művész mind kiáll Béres szabadsága mellett. Acél azt mondja Béresnek: „Manapság az a haza, ahol az embert élni hagyják.” Tragikomikus szavak egy elitvezetőtől.

Aztán a film vége, minden jó, ha a vége jó alapon tényleg véget ér. Ennyi, pont.

Elég lassú a film, nagyon életrajzi, kellőképp szentimentalista, néha boldog, többször szomorú és rossz érzésű, de libabőrös.

Végül Béres gyárthatja és árusíthatja is gyógynövényes boltokban a Béres-cseppet, gyógyszerként 2000-től kapható, ám 2013-ban Hungarikummá nyilvánítják.

A konklúzió tehát: a kis ország nagy embereket rejt, a nagy embereket nem segíti a rendszer, hanem korlátozza, de ha kiállunk az értékes nagy emberek mellett, akkor a rendszer elfogadja őt/őket, és bár nem háborút nyer

vele a társadalom, hanem csatát, mindenesetre előrelépést jelent mindenkinek.

Ajánlom azoknak, akik kíváncsiak a Béres-ügyre, a cseppekre, érzelmekre, kitartásra. Nem kötelező film, de van ilyen is.

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Az idő kereke

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Kis-Balaton